

ד. ויצא – איזכורי הושע

יש בסיפור ההפטרה של פרשת ויצא מן המיוחד. דרך כלל, מעצם הקביעה של הקריאה בנביא אחר הקריאה בתורה – יש התייחסות לנאמר בתורה, אם במפורש ואם בדרך רמיזה.

עניינו של הושע באיזכורים היסטוריים בולט בצורה משמעותית, אולם לא זאת בלבד אלא יש בדבריו משום הארה חדשה של המאורע, או הוספה של בחינה נוספת. כך למשל הייסוד המדברי "כַּעֲנָבִים בְּמִדְבָּר מְצֹאֲתֵי יִשְׂרָאֵל" (הושע ט', י') שיש לו גם הוראה ע"ש העתיד המשיחי "וְהִלַּכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר" (ב', ט"ז). כך אפילו נרמז באות אחת "מִיָּמֵי הַגְּבָעָה" (שם י', ט') שיש בו כדי לקבוע את זמנו של מעשה פילגש בגבעה בראשית תקופת ההתנחלות.

אכן, בהפטרנו (למנהג הספרדים והתימנים) בא חידוש גדול – השלמת פרטים על המסופר בתורה כפי שציין הרד"ק בפירושו להושע. פרט לאזכור "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם", "וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאֵשָׁה וּבְאֵשָׁה שְׁמֶר" (שם י"ב, י"ג) ולאזכור הציורי "בבטן בְּבֶטֶן עֶקֶב אֶת אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים" (שם, ד'), באה השלמה "וַיֵּשֶׁר אֶל מְלֶאכֶּה וַיִּכַּל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ" (שם, ה') ולא עוד אלא "בֵּית אֶל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם יִדְבֵּר עִמָּנוּ" (שם). וכפי דרשת הגמרא, חולין צ"ב ע"א וברש"י פרשת וישלח) כל אלה פרטים שלא בא זכרם במסופר בתורה.

אמנם, עצם ההתייחסות למאבק יעקב בעשו תלוי בהבנת דברי הנביא "הַכְּעִיס אֶפְרַיִם תִּמְרוּרִים" (שם, ט"ו). רוב המפרשים הבינו שהכוונה לכעס שהכעיסו ישראל את הקב"ה ע"י מעשיהם. מיוחד הוא המלבי"ם שגם את כיוון האזכורים ההיסטוריים שינה וממילא גם את סיבת הכעס.

את ההסתמכות על מאורעות העבר פירש המלבי"ם כדברי לעג וליצנות שבדברי העם, הרואים את יעקב כמקור למעשה הרמייה, כמוריש להם את התכונות השליליות הללו, ולכן הם זכאים. כך גם בביטוי "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב", בביטוי ביחס לעבודת העגל בימי משה ובימי מלכות ישראל וכך גם באזכורים של המקומות שנתקדשו מאז ימי ירבעם: בית אל, פנואל וכיוצא בהם.

השיטה המיוחדת של המלבי"ם בהבנת סיבת העלאת זכר העובדות ההיסטוריות ע"י העם מחזקת את מה שידענו ממסורות חז"ל (פתיחתא, איכה רבתי י"ב) על "ליצני הדור הממללים בפיהם ומרמזים בעיניהם ומורים באצבעותיהם" וכן מה שהאריכו בספרי המוסר על גנותה של הליצנות הדוחה את השפעתם של אפילו מאה תוכחות.